

ВИДИ СПОРТИВНО-ЕКОЛОГІЧНОГО ТУРИЗМУ

Герашенко Я.М., студент, Товстоп'ятко Ф.Ф., к.філос.н., доцент

Запорізький національний університет

Розглянуто такі види спортивно-екологічного туризму, як гірськолижний туризм, пішохідний туризм, водний туризм, велосипедний туризм, кінний туризм, спелеотуризм, вітрильний туризм, пригодницький туризм та його впливи на туристів. Доведено, що різноманітний за своїми видами туризм став невід'ємною складовою частиною сучасного життя. Екологічно-спортивний туризм як сектор туристичної індустрії розвивається протягом десяти років. Показано, що Україна має у своєму розпорядженні колосальний природний і культурно-історичний потенціал для розвитку різних видів внутрішнього туризму. Туристичний бізнес є динамічною й прибутковою галуззю з високим потенціалом росту. Основна причина виникнення спортивно-екологічного туризму знаходиться у невизначеності відносин у системі «суспільство-природа». Наведено аналіз публікацій та друкованих матеріалів. Доведено безцінність екологічно-спортивного туризму в формуванні екологічно-спортивної культури населення. Оцінено вплив спортивно-екологічного туризму на життя людини.

Ключові слова: екологічний туризм, спортивний туризм, види туризму, спортивно-екологічний туризм.

Герашенко Я.М., Товстоп'ятко Ф.Ф. ВИДЫ СПОРТИВНО-ЭКОЛОГИЧЕСКОГО ТУРИЗМА / Запорожский национальный университет, Украина.

Рассмотрены такие виды спортивно-экологического туризма как: горнолыжный туризм, пешеходный туризм, водный туризм, велосипедный туризм, конный туризм, спелеотуризм, парусный туризм, приключенческий туризм и его влияния, на туристов. Доказано, что разнообразный по своим видам туризм стал неотъемлемой составной частью современной жизни. Экологически-спортивный туризм, как сектор туристической индустрии развивается в течение десяти лет. Показано, что Украина имеет в своем распоряжении колоссальный естественный и культурно-исторический потенциал для развития разных видов внутреннего туризма. Туристический бизнес является динамической и прибыльной отраслью с высоким потенциалом роста. Основная причина возникновения спортивно-экологического туризма находится в неопределенности отношений в системе «общество-природа». Приведен анализ публикаций и печатных материалов. Доказана бесценность экологически-спортивного туризма в формировании экологически-спортивной культуры населения. Оценено влияние спортивно-экологического туризма на жизнь человека.

Ключевые слова: экологический туризм, спортивный туризм, виды туризма, спортивно-экологический туризм.

Herashchenko Y.M., Tovstopyatko F.F. TYPES IT IS SPORTS-ECOLOGICAL TOURISM / Zaporizhzhya national university, Ukraine.

Such types of sports and ecological tourism as are considered: mountain-skiing tourism, foot tourism, boating, bicycle tourism, horse tourism, speleotourism, sailing tourism, adventure tourism and its influences, on tourists. It is provided that various tourism by the types became the integral component of modern life. Ecological and sports tourism as the sector of the tourist industry develops within ten years. It is shown that Ukraine has at the order enormous natural and cultural and historical potential for development of different types of internal tourism. Travel business is dynamic and profitable branch with a high potential of growth. The main reason for emergence of sports and ecological tourism is in uncertainty of the relations in society nature system. The analysis of publications and printing materials is provided. Pricelessness of ecological and sports tourism in formation of ecological and sports culture of the population is proved. Influence of sports and ecological tourism on human life is estimated.

Key words: ecological tourism, sports tourism, types of tourism, it is sports ecological tourism.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Люди через зміни умов життя у великих містах-мегаполісах усе далі відходять від природи. Незмінними супутниками проживання в таких містах є ізольованість людини, почуття самотності, надмірні навантаження на нервову систему, що породжують постійне психологічне напруження і призводять до стресів. Мешканці великих міст усе частіше потерпають від нервових розладів та усякого роду захворювання нервової системи. У них з'являється природне і цілком зрозуміле бажання виїхати на природу,

щоб у спілкуванні з нею звільнити свою нервову систему від навантажень, що накопичилися в умовах міського проживання [4].

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Розробкою концепції екологічного туризму займаються багато провідних вітчизняних фахівців – географи, економісти, екологи, біологи. Зокрема, найбільш відомі роботи Т.В. Бочкарьової, А.В. Дроздова, Є.Ю. Ледовських, Н.В. Моральова, К. Михайлова, І.Н. Панова, Т.К. Сергєєвої, В.Б. Степаніцького, В.В. Храбовченко, В.П. Чижової. Окремі питання розвитку екотуризму на спеціально відведених територіях та об'єктах природно заповідного фонду (національні природні парки, біосферні заповідники та регіональні ландшафтні парки) розглядаються в наукових та навчально-методичних роботах О.Г. Амаровой, Е.Н. Бухова, Г.І. Гладкевича, Л.І. Єгоренкова, І.В. Козирьова, А.В. Резнікової та ін. [3].

Значний вклад у розвиток теорії туризму внесли праці вчених В. К. Федорченка [6, 8, 9], В. А. Смолія [6], В. С. Пазенка [5, 9], Н. П. Крачило [3], Я. Б. Олійника [4], А. В. Степаненка [4] та інших.

Теоретичні положення та методичні принципи організації спортивного та спортивно-екологічного туризму розроблялися в публікаціях Ю. В. Штангея [7], О. Ю. Дмитрука [10], Ю. В. Щура [10], С. П. Фокіна [8, 9] та інших.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ

Дослідити зміст поняття «спортивно-екологічного туризму», виділити його окремі види.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Такий вид туризму як спортивно-екологічний достатньо нове поняття для туристичної індустрії. У роботі розглянуто докладне визначення спортивно-екологічного туризму та його окремі види. Також для створення життєздатності туристської галузі спортивно-екологічного туризму пропонується використати такі принципи: подорожі і туризм повинні допомогти людям у досягненні гармонії з природою; подорожі і туризм повинні здійснити свій внесок у збереження, захист і відновлення екосистем; подорожі і туризм повинні ґрунтуватися на життєздатних моделях виробництва і споживання; політика протекціонізму в торгівлі подорожами і туристськими послугами повинна бути частково або цілком змінена; захист навколишнього середовища має складати невід'ємну частину процесу розвитку туризму; проблеми розвитку туризму повинні вирішуватися за участю зацікавлених громадян (місцевих жителів), із плануванням рішень, прийнятих на місцевому рівні; держави повинні попереджати одна одну щодо природних лих та катастроф, що можуть вплинути безпосередньо на туристів або туристські сфери; подорожі і туризм повинні сприяти створенню робочих місць для жінок і місцевих жителів; розвиток туризму має забезпечувати і підтримувати культуру й інтереси місцевих мешканців; індустрія туризму і подорожей повинна базуватися на міжнародному праві в сфері захисту навколишнього середовища [10].

Спортивний туризм в Україні є важливою складовою загальнодержавної системи фізичної культури і спорту, патріотичного та духовного виховання молоді, зміцнення здоров'я, розвитку фізичних, морально-вольових та інтелектуальних здібностей людини шляхом залучення її до участі у змаганнях спортивних туристських походів та інших змаганнях з видів спортивного туризму.

У рамках єдиного виду спорту спортивний туризм об'єднує такі його види, як пішохідний, водний, велосипедний, гірський, спелеологічний, вітрильний, лижний, автомобільний та мотоциклетний [11].

Останнім часом зростає популярність нових напрямів спортивного туризму – екстремального, пригодницького, понад далеких вітрильних та інших подорожей, проведення комбінованих за видами туризму походів.

Розвиваючись на межі спорту і активного дозвілля в природному середовищі, спортивний туризм сприяє розвитку внутрішнього туризму вітчизняної туристичної галузі шляхом пропаганди відносно дешевого і, одночасно, ефективного відпочинку, а також загальному розвитку туристичної галузі України, як потенційно високорентабельної галузі економіки [6].

Екологічний туризм - порівняно нове поняття в туристичній діяльності. Основна причина виникнення екологічного туризму знаходиться у невідрегульованості відносин у системі «суспільство-природа», або в туристичній інтерпретації – «туризм-екологія». Саме орієнтацією на екологічну складову можна пояснити підвищену увагу в останні роки до відвідування місць з незмінним або мало зміненим природним середовищем. Численні опитування туристів свідчать, що серед провідних мотивів туристських подорожей на перший план все більше виступає прагнення людей до спілкування з природою. Тобто екологічний туризм – це щось середнє між звичайним походом і екстремальним активним відпочинком [1].

На нашу думку, до видів спортивно-екологічного туризму можна віднести: гірськолижний туризм; пішохідний туризм; водний туризм; велосипедний туризм; кінний туризм; спелеотуризм; вітрильний туризм; пригодницький туризм.

Отже, розглянемо детально вищезазначені види спортивно-екологічного туризму.

Гірськолижний туризм належить до спеціальних видів туризму, оскільки є комбінованим виглядом туризму й включає елементи таких видів: лікувально-оздоровчий, рекреаційний, спортивний аматорський, екологічний туризм.

Гірськолижний туризм – яскраво виражений сезонний вид туризму. По створенню турпродукту гірськолижний туризм належить до капіталомістких і трудомістких видів туризму. Цей вид туризму має низку особливостей, які від інших, простіших, видів. Насамперед, слід зазначити особливості засобів в гірськолижному туризмі. Розміщення передбачено спеціалізованими готелях типу гірських шале, архітектурно уписаних в навколишній пейзаж. Поблизу готелів обов'язкова наявність підйомників. Підйомники діляться на кілька типів: бугельні, крісельні, кабінні, гондольні. Готелі розташовано поблизу гірськолижних трас. За рівнем складності траси діляться зелені, сині, червоні, чорні. У гірськолижному туризмі велику роль у вартісному відношенні грає асортимент додаткових послуг: послуги інструктора, прокат спорядження, skipass. Особливе значення для гірськолижного туризму має медичне страхування. Зазвичай, страхова премія у 2,5 рази більше, ніж у звичайних видах туризму.

Серед різних видів активного відпочинку гірськолижне катання найбільше залежить від природних умов. Іншими чинниками, передумовою зручності і її гірськолижного відпочинку, є: висота місцевості, особливості рельєфу, погодні умови гірськолижного сезону, характер рослинності, відсутність лавинної і селевої небезпеки, і, безумовно, розмаїтість та унікальність ландшафтів [4].

Пішохідний туризм – один з найпоширеніших видів спортивного туризму, основною метою якого є подолання групою туристів маршруту по місцевості з місця відправлення до місця прибуття за вказаний проміжок часу.

Пішохідний туризм сприяє фізичному та інтелектуальному розвитку людини, підтримці хорошої фізичної форми за рахунок певного періоду перебування в природних умовах навколишнього середовища. Маршрут пішого туризму може містити в собі не тільки програму фізичної, спортивно-оздоровчої підготовки, але і ознайомлення з історією і культурною спадщиною населення регіону.

Власне, пішохідний туризм поділяється на підвиди, такі як: трекінг-туризм, легка хода, бекпекінг. Розглянемо їх значення. Поняття «трекінг» (trekking) – наймасовіший підвид пішохідного туризму, адже дуже часто він є частиною маршрутів інших видів туризму. Доволі простий в організації, економічно доступний, для широкої вікової категорії бажаючих, може бути зовсім нескладним у виконанні, але містити надзвичайно

позитивні враження від споглядання чи пізнання нового і призабутого старого. Сезонність не особливо впливає на цей підвид, а ось географія - чи не найширша, адже цікавого у світі так багато! Ночівля відбувається у змінних базових точках, намет і провіант на кілька днів подорожі турист несе із собою.

«Легка хода» (Lightweight backpacking) – напрям у пішохідному туризмі, відмінною рисою якого є максимальне зниження ваги спорядження, без загрози безпеки. Для цього вага основного спорядження зменшується настільки, наскільки це безпечно можливо. Іноді також скорочується обсяг провізії. Хоча чітких кордонів ваги не існує, прийнято вважати, що легкоходи і ультралегкоходи використовують спорядження близько 10 і 5 кілограмів відповідно. Але поділ це вельми умовний. Найбільш послідовні прихильники ультралегкоходства іноді збирають екстремально легкі набори спорядження, близько 2,5 кг. Але для того щоб подорожувати з таким спорядженням, необхідно бути дуже витривалим і впевненим у своїх силах.

«Бекпекінг» (backpacking) – поняття, що виникло завдяки західноєвропейській культурі туризму, але не є чужим нам практично. Це подорож із наметом та провіантом за плечима, без суворої прив'язки до маршруту і місць ночівлі. Таке собі довільне мандрювання [9].

Водний туризм – це подорожі, здійснювані по воді на судах різного типу – шлюпках, прогулянкових човнах, байдарках, плотах, надувних човнах, яхтах, моторних судах. За всім комплексом природних умов для організації водного туризму (похилом русла, сезонним режимом, особливостями течії, наявністю природних перешкод і складністю у їх подоланні тощо) річки України поділяються на три групи: річки низовин, річки височин, річки гірських районів. З погляду їх використання з метою водного туризму кожна з трьох груп має власну туристично-спортивну складність.

Використовуючи судна, ви маєте можливість швидше пересуватись і менше втомлюватись, ніж під час пішохідного походу.

Водний похід дає можливість регулювати фізичне навантаження і чергувати його з відпочинком, не припиняючи руху, брати з собою більше вантажу, відвідувати місця, важкодоступні при інших способах пересування. Водні мандрівки надають вам можливість систематично купатися, займатися рибальством, мисливством [1].

Останнім часом велосипедний туризм стає все більш популярним видом відпочинку. Велосипедні мандрівки надзвичайно популярні у світі, що пояснюється їхніми незаперечними перевагами перед іншими видами активного відпочинку. По-перше, такою є значно більша швидкість пересування, що дає можливість під час подорожі за один і той самий проміжок часу ознайомитися з більшою кількістю об'єктів, охопити більший регіон, швидше змінювати враження тощо, а по-друге, не треба нести на собі іноді доволі важкі речі. Зростання його популярності пов'язане з модою на здоровий спосіб життя в цілому, оскільки велоспорт є одним з найбільш екологічних і корисних для здоров'я видів туризму. Він приваблює не тільки відчуттям швидкості, свободи, а й цікавими екскурсіями, а також можливістю повноцінного відпочинку на природі [2].

Самостійним видом використання коней є кінний туризм. Він має різні форми і набув широкого поширення в багатьох країнах як активний вид відпочинку і можливість пізнання навколишнього середовища. Крім того, спілкування людини з конем – це багато нових емоцій, що позитивно впливає на психофізичний стан. Особливо цікавий цей вид туризму в таких регіонах як лісотундра, тайга, лісостеп, гори і передгір'я.

Кінні туристичні маршрути можуть бути одноденні, з поверненням на основну базу і протяжністю 30-40 км. Існують і багатоденні маршрути із зупинками на проміжних базах, де учасникам доводиться піклуватися не тільки про себе, але і про коня. Багато маршрутів пов'язано з культурно-історичними визначними пам'ятками і проходять пам'ятними місцями і заповідниками. Для кінного туризму найбільш підходять невибагливі, витривалі коні місцевих порід, багато хто з яких має м'які і зручні для

вершника рухи. В умовах гір особливо придатні коні орловської, карачаївської, кабардинської та гуцульської порід, які не поступаються іншим коням.

Кінний туризм можна класифікувати як підвид екологічного. На маршруті часто зустрічаються природні перешкоди, тому це не лише захоплююча подорож, але ще і деякий екстрим [1].

Спелеотуризм – подорож по печерах із спорядженням як екстремальний відпочинок і спортивний туризм. Спелеотури – це подолання різних природних перешкод під час екстремальних прогулянок по підземеллю за допомогою спеціального спорядження.

Спелеотуризм особливо привабливий для любителів пригод, нових відчуттів і таємниць, готових спуститися в надра землі і побачити вологі коридори печер, прекрасні підземні озера і річки, загадкові сталактити і сталагміти. Зайняття спелеотуризмом зажадає від Вас хорошої фізичної форми і спеціального спорядження, тому спелеотури – екстремальний відпочинок для обраних. Умови печер можуть бути дуже різними, тому в будь-який момент спелеотурист може використати навички дайвінгу, скелелазіння і навіть знаходитися впродовж тривалого часу під землею в замкнутому просторі.

За кількістю відкритих печер різного типу і величини (1100) Україна є одним із світових лідерів. Протягом декількох останніх десятиліть вони доволі активно вивчалися, а місцеве населення знало про їх наявність століттями і тисячоліттями. Такі печери використовували з різною метою, зокрема воїни УПА створили в подільських печерах свої бази.

В Україні нині є чотири основні райони здійснення спелеопоходів: Поділля, Буковина, Причорномор'я та гірський Крим. Перспективними районами можуть стати Карпати і Волинь [1].

Вітрильний туризм. Незважаючи на явно виражений спортивний ухил вітрильного туризму, його не можна розглядати виключно як змагання між спортсменами і вдосконалення їхніх фізичних можливостей. Скоріше це особлива форма безпосереднього спілкування з первозданною природою, можливість відчути свою силу, приборкуючи її стихії. Одні з таких стихій, які є необхідною умовою просування під вітрилом, являють собою водні (річки, озера, моря, океани) і повітряні простори.

Вітрильний туризм на таких легких вітрильних судах, як розбірні катамарани, можна віднести до подорожей по ізольованим водних просторах всередині континенту. При цьому у туриста з'являється гарна можливість, відвідуючи сушу, ознайомлюватися з різними визначними пам'ятками і природою країни, її жителями і місцевим колоритом, вивчати звичаї, традиції та культуру.

Завдяки розбірній конструкції суден, їх можна легко перевозити, використовуючи наземний транспорт, і перекидаючи судно по суші між водоймами. Це дає можливість туристу відвідувати віддалені один від одного водойми, які розкидані по величезній сухопутній території країни.

Безсумнівно, захоплення вітрильним туризмом доступне тільки ініціативним людям, здатним заради досягнення своїх цілей докласти багато зусиль і витратити чимало коштів. Але все це окупається сторицею, коли ви відчуваєте, як керуєте вітрилом – так само як це робили наші предки в давні часи.

Крім того іншого, вітрильний туризм відмінно підходить для сімейного відпочинку, тому що дає можливість використовувати фізичну підготовку всіх без винятку членів екіпажу (навіть дітей і людей похилого віку), дозволяючи повною мірою розкрити їхні таланти [10].

Пригодницький туризм об'єднує всі подорожі, пов'язані з активними способами пересування та відпочинку на природі, що мають на меті отримання нових відчуттів, вражень, поліпшення туристом фізичної форми та досягнення спортивних

результатів. Сюди відносяться такі види туризму: альпінізм, скелелазіння, рафтинг, спелеотуризм, гірський туризм, пішохідний туризм, водний, лижний і гірськолижний туризм, каньйонінг, кінний туризм, маунтбайк, дайвінг, парапланеризм.

Пригодницький туризм часто називають «важким екотуризмом» у зв'язку з тим, що жага до пригод туристів тут превалює над мотивами охорони природи.

Різноманітний за своїми видами туризм став невід'ємною складовою сучасного життя. В усьому світі він визнаний як вагомий чинник економічного розвитку. Туристичний бізнес є динамічною й прибутковою галуззю з високим потенціалом росту. Україна має у своєму розпорядженні колосальний природний і культурно-історичний потенціал для розвитку різних видів внутрішнього туризму. Для збільшення ефективності потрібно повною мірою залучати природний, етнокультурний, історичний та інші потенціали, при цьому наголошувати в основному на відмінностях від інших європейських країн, щоб показати те, що інші народи вже втратили [5].

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Отже, спортивно-екологічний туризм відносно молодий вид туризму, який активно став розвиватись лише протягом десяти років. Його розвиток базується на прагненні туристів поєднувати спортивний туризм і екологічні заходи.

Спортивно-екологічний туризм, на наш погляд, має стати головним орієнтиром задля збереження екології, адже формування спортивно-екологічної культури подорожей населення є безцінним в цьому випадку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бабкін А. В. Спеціальні види туризму / А. В. Бабкін. – Ростов-на-Дону: Фенікс, 2008. – 252 с.
2. Булгаков А. А. Велосипедный туризм / А. А. Булгаков. – М.: Ключ, 2008. – 624 с.
3. Крачило Н. П. Краєзнавство і туризм: навч. посібн. / Н. П. Крачило. – К.: Вища школа, 1994. – 191 с.
4. Колотуха О. В. Спортивні рекреаційно-туристські ресурси України / О. В. Колотуха. – К. Федерація спортивного туризму України, 2006. – 208 с.
5. Курбатова О.Л. Проблемы генетической демографии и экологии города в программе ЮНЕСКО «Человек и биосфера» // Урбоэкология. – М., 1990. – 120 с.
6. Олійник Я. Б. Теоретичні основи туризмології: навч. посіб. / Я. Б. Олійник, А. В. Степаненко. – К.: Ніка-Центр, 2005. – 316 с.
7. Смолій В. А. та ін. Енциклопедичний словник-довідник з туризму / В. А. Смолій, В. К. Федорченко, В. І. Цибух; за заг. ред доктора пед. наук, проф. В. К. Федорченка. – К.: Слово, 2006. – 372 с.
8. Федорченко В. К. Філософія туризму: навч. посіб. / За ред. В. К. Федорченка, В. С. Пазенка. – К., 2004. – 268 с.
9. Фокін С. П. Спортивний туризм: конспект лекцій / С. П. Фокін. – К.: КУТЕП, 2005. – 141 с.
10. Фокін С. П. Спортивний і спортивно-оздоровчий туризм: питання термінологічного апарату / За ред. проф. С. С. Єрмакова. // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми виховання і спорту: наук. монограф.– Х.: ХДАДМ (ХХІІІ), 2006. – С. 88-90.
11. Щур Ю. В. Спортивно-оздоровчий туризм: навч. посіб. / Ю. В. Щур, О. Ю. Дмитрук. – К.: Альтерпрес, 2003. – 232 с.